

De effecten van beleid en conjunctuur op het Abw-volume

Een analyse op basis van gemeentedata.

Datum: April 2003

No. 292

Patrick Voogd,
Henry Nieuwenhuijsen

Met dank aan:
Jaap de Koning,
Pierre Koning,
Arthur van Soest,
Daniël van Vuuren
en vele SZW-collega's

Status: Eindrapport

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Data	5
2.1 Abw-volume	5
2.2 Kenmerken van de gemeentepopulatie	7
2.3 Economische groei	11
2.4 Beleidsvariabelen	11
2.5 Conclusies	14
3. De effectmeting	16
3.1 Achtergrond	16
3.2 Model en uitkomsten	18
3.3 Interpretatie van de uitkomsten	24
4. Samenvatting en evaluatie	26
Literatuurlijst	27
Bijlage A. De geselecteerde gemeenten	28
Bijlage B. Statistieken van de populatiekenmerken	30
Bijlage C. De economische groei per Corop-gebied	31
Bijlage D. Modelleren van paneldata	32
Bijlage E. Uitkomsten in termen van logaritmen	35

1. Inleiding

De meningen over het arbeidsmarktbeleid van de overheid lopen uiteen. Er is waardering van bijvoorbeeld het CPB dat in de *MEV 2002* (pag. 96) stelt dat de gunstige ontwikkeling van de werkloosheid deels voor rekening komt van het activerend arbeidsmarktbeleid. Maar er is ook kritiek, bijvoorbeeld van Teulings (*ESB 18-1-2002*, pag. 46), die stelt dat alle evaluatiestudies van de afgelopen twintig jaar in dezelfde richting wijzen: geen of nauwelijks effecten van scholing voor werklozen of werkgelegenheidsprogramma's. Nuancering vinden we bij Koning (TNO-rapport 2002), die stelt dat er wel effecten zijn, maar dat deze overwegend zeer klein zijn. Volgens hem is vooral motivatie van belang.

De diverse publicaties geven aan dat meer duidelijkheid ten aanzien van de effecten van de beleidsinspanningen gewenst is. Niet voor niets wordt in het interdepartementale rapport *Aan de slag* aanbevolen de evaluaties van het arbeidsmarktbeleid doeltreffender in te richten (pag. 15). Ook de Tweede Kamer verlangt duidelijkheid. Aan SZW is gevraagd na te gaan in hoeverre de aanzienlijke daling van het aantal Abw-gerechtigden veroorzaakt wordt door de gunstige conjunctuur of door de beleidsinspanningen.

R&A heeft deze vraag samen met B&GA opgepakt. Er is een onderzoek opgestart met als doel het vaststellen van het effect van de conjunctuur én de effecten van de diverse activeringsinstrumenten op het Abw-volume.

Het onderzoek bestaat uit een aantal fasen. Er is begonnen met een analyse op macro-tijdreeksen over de periode 1970-2000 (Hoeben e.a., 2002). Dit onderzoek heeft slechts enig inzicht in de conjunctuur- en beleidseffecten opgeleverd. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de beleidsinformatie maar voor een beperkt aantal jaren beschikbaar is.

Daarom is een tweede studie uitgevoerd op basis van gegevens van gemeenten. Met behulp van verschillen tussen gemeenten in termen van beleidsinspanningen en verandering van het Abw-volume is een inschatting gemaakt van effecten van de diverse beleidsinstrumenten. Een belangrijk nieuw element in deze studie is de koppeling op gemeenteniveau van beleid en de mutatie van het aantal Abw-uitkeringen. Dit rapport bespreekt de (belangrijkste) resultaten van deze studie.

Er is een unieke database opgebouwd met informatie op gemeenteniveau voor de jaren 1998 tot en met 2000. De database bevat gegevens over de omvang en kenmerken van de gemeentepopulatie, het aantal Abw-uitkeringen, de conjunctuur en beleidsinspanningen. Met de gegevens wordt een model geschat dat voor ieder beleidsinstrument een gemiddeld effect op macroniveau berekent op basis van de variatie in de tijd en variatie tussen de gemeenten. Het model houdt rekening met conjunctuur en kenmerken van de populatie.

De indeling van deze notitie is verder als volgt: In hoofdstuk 2 worden de beschikbare gegevens besproken. Er wordt hierbij aandacht geschonken aan het Abw-volume, aan enige (gemeente)kenmerken die verschillen tussen de gemeenten en in de tijd kunnen verklaren, aan de conjunctuur en tot slot aan de in het model opgenomen beleidsvariabelen. In hoofdstuk 3 wordt een korte samenvatting gegeven van enkele verwante onderzoeken. Vervolgens komt in dit hoofdstuk

onze effectmeting aan de orde. Het model en de uitkomsten worden hier gepresenteerd. In het laatste hoofdstuk volgt een korte evaluatie van het onderzoek.

2. Data

Voor dit onderzoek is een database met gegevens op gemeenteniveau aangemaakt. Deze database bevat allereerst gegevens betreffende het aantal Abw-uitkeringen. Dit Abw-volume (of een afgeleide daarvan) zal opgenomen worden als de te verklaren variabele. De mogelijke verklarende variabelen kunnen in drie categorieën worden ingedeeld, te weten

- Kenmerken van de gemeentepopulatie
- Conjunctuur
- Beleid

De variabelen zijn per gemeente bekend. Standcijfers (Abw- en gemeentepopulatie) zijn bekend voor 31 december van de jaren 1997 t/m 2000. De gegevens betreffende de conjunctuur gelden per jaar en zijn opgenomen voor de jaren 1996 tot en met 2000. Van de beleidsvariabelen zijn ook cijfers per jaar bekend en wel over de jaren 1998, 1999 en 2000.

Omdat de indeling van de gemeenten per jaar verschilt, zijn alle gegevens omgerekend naar de gemeente-indeling van 2001. In ons onderzoek is daarom sprake van 504 gemeenten.

In dit hoofdstuk worden de gebruikte variabelen en hun kenmerken kort besproken. Allereerst wordt aandacht besteed aan het Abw-volume en de relatieve mutatie daarvan. In paragraaf 2.2 komen enkele kenmerken van de gemeentepopulatie aan de orde die wellicht bijdragen aan de verklaring van verschillen tussen de gemeenten en in de tijd. In paragraaf 2.3 wordt kort ingegaan op de economische groei, die wordt gebruikt als conjunctuurindicator. Tot slot komen de beleidsvariabelen aan bod in paragraaf 2.4. Het hoofdstuk wordt afgesloten met paragraaf 2.5 waarin een overzicht wordt gegeven van de belangrijkste conclusies uit dit hoofdstuk.

2.1 Abw-volume

De eerste variabele in de database is het aantal Abw-uitkeringen per gemeente (cijfer ultimo jaar). Een nadeel van de gegevens betreffende de Abw-populatie per gemeente is dat alle cijfers omwille van statistische geheimhouding door het CBS aselekt zijn afgerond op veelvoud van vijf. Dit betekent dat bij de kleinere gemeenten een, relatief gezien, grote afrondfout kan voorkomen. Daarom beperken we ons in de analyse tot de grotere gemeenten. We selecteren de grootste 50 gemeenten op basis van de totale populatie per 31 december 2000, waarvan voor alle jaren informatie voorhanden is. Concreet betekent dit dat gemeenten beschouwd worden met ten minste een inwonertal van 48000¹. Een overzicht van de gemeenten is te vinden in bijlage A. Het is niet gebruikelijk om het Abw-volume als selectie criterium toe te passen, omdat deze variabele de te verklaren variabele in de analyses is.

In tabel 1 wordt het totale aantal Abw-uitkeringen weergegeven voor de geselecteerde groep gemeenten en voor alle gemeenten samen (heel Nederland). Daarnaast is ook de bevolking van 15-

---

¹ Afgezien van de gemeenten waarvan geen complete informatie voorhanden is.

64 jaar in het overzicht opgenomen. Op basis van deze gegevens kan een relatieve maatstaf worden berekend, te weten het aantal uitkeringen per 100 inwoners (tussen 15 en 64 jaar).

Tabel 1. De verdeling van het aantal Abw-uitkeringen.

	1997	1998	1999	2000
50 gemeenten				
Aantal Abw-uitkeringen	273.010	250.450	231.065	213.015
Aantal personen	4.114.303	4.152.301	4.179.139	4.215.567
Aantal Abw-uitkeringen per 100 personen	6,64	6,03	5,53	5,05
alle gemeenten				
Aantal Abw-uitkeringen	437.750	397.200	363.170	334.990
Aantal personen	10.661.543	10.713.380	10.765.965	10.835.036
Aantal Abw-uitkeringen per 100 personen	4,11	3,71	3,37	3,09

Het valt op dat het aantal uitkeringen in de 50 gemeenten aanzienlijk is. Dit aantal bedraagt ca. 63% van het totale volume. Daarnaast blijkt het aantal uitkeringen relatief gezien (als percentage van de bevolking) duidelijk hoger te liggen voor de geselecteerde gemeenten. Binnen deze groep bedroeg het aantal uitkeringen per 100 inwoners tussen 15 en 64 jaar op 31 december 2000 ongeveer 5. Voor heel Nederland was dit cijfer gelijk aan 3,09. De grotere gemeenten hebben absoluut en relatief de meeste Abw-gerechtigden.

Uit de tabel blijkt verder dat het aantal uitkeringen per 100 inwoners voor beide groepen van gemeenten daalt in de tijd. Het is dan ook interessant om eens naar de relatieve mutaties van de omvang van de gemeentelijke Abw-populaties te kijken. In de onderstaande tabel staan gegevens betreffende de relatieve mutatie van het Abw-volume in de afzonderlijke jaren en over de gehele periode.

Tabel 2. De relatieve mutatie van het aantal Abw-uitkeringen.

	1998	1999	2000	1998-2000*
50 gemeenten	-8,26 %	-7,74 %	-7,81 %	-21,98 % (-23,85 %)
alle gemeenten	-9,26 %	-8,57 %	-7,76 %	-23,47 % (-24,70 %)

* Tussen haakjes: Gecorrigeerd voor veranderende bevolkingsomvang.

Uit deze tabel blijkt dat de relatieve daling van het aantal Abw-uitkeringen over de periode 1998-2000 in de 50 gemeenten wat kleiner is dan het cijfer voor heel Nederland. Wanneer gecorrigeerd wordt voor de groei van de bevolking zijn de verschillen kleiner. Daarnaast blijkt de daling van de Abw voor de groep van 50 gemeenten relatief gezien het grootst in 1998.

Regionale verschillen

Met behulp van deze analyse op gemeentegegevens kan niet alleen naar de ontwikkeling in de tijd gekeken worden, maar ook naar verschillen tussen de gemeenten. Tabel 3 geeft een indruk van deze verschillen voor wat betreft de ontwikkeling van het aantal Abw-uitkeringen. Voor de overzichtelijkheid zijn de 504 gemeenten hier per provincie samengevoegd. Naast de aantallen uitkeringen aan het begin en het eind van onze onderzoeksperiode worden ook de relatieve mutatie van het aantal uitkeringen en het aantal uitkeringen per 100 inwoners van 15-64 jaar op 31-12-1997 weergegeven.

Tabel 3. Abw-uitkeringen en relatieve mutatie naar provincie.

	Abw-uitkeringen 31-12-1997	Abw-uitkeringen 31-12-2000	Relatieve mutatie	Abw-uitkeringen per 100 inwoners 31-12-1997
Groningen	22.790	16.270	-28,6%	5,94
Friesland	17.010	12.030	-29,3%	4,12
Drenthe	9.100	7.035	-22,7%	2,94
Overijssel	24.970	17.430	-30,2%	3,50
Flevoland	7.650	5.765	-24,6%	3,90
Gelderland	42.080	30.010	-28,7%	3,27
Utrecht	23.330	17.300	-25,8%	3,12
Noord-Holland	92.100	70.035	-24,0%	5,38
Zuid-Holland	115.490	95.745	-17,1%	5,08
Zeeland	6.930	5.360	-22,7%	2,87
Noord-Brabant	47.680	36.115	-24,3%	2,97
Limburg	28.620	21.895	-23,5%	3,66
Nederland	437.750	334.990	-23,5%	4,11

Het blijkt dat de daling van het aantal Abw-uitkeringen naar verhouding gering is geweest in de provincie Zuid-Holland. In Overijssel is met een afname van ruim 30 procent juist de grootste daling gerealiseerd. De provincies Groningen, Noord-Holland en Zuid-Holland hebben aan het begin van de periode relatief veel uitkeringen. Zeeland, Drenthe en Noord-Brabant hebben er relatief weinig. Er is geen sprake van een duidelijk verband tussen het aantal uitkeringen per 100 personen aan het begin van de periode en de relatieve mutatie van het aantal uitkeringen.

2.2 Kenmerken van de gemeentepopulatie

Hieronder zal worden ingegaan op enkele kenmerken van de gemeentepopulatie die wellicht een deel van de verschillen tussen de gemeenten (en in de tijd) kunnen verklaren. We beperken ons hierbij tot de 50 geselecteerde gemeenten. Te denken valt aan²:

- De verdeling tussen mannen en vrouwen in de gemeente.
- De verdeling tussen bepaalde leeftijdsklassen in de gemeente.
- De verdeling qua gezinssituatie in de gemeente.

² Bijlage B bevat een tabel met informatie over de verdeling van deze kenmerken over de gemeenten.

- Het percentage allochtonen in de gemeente.

Geslacht

In de onderstaande tabel worden gegevens weergegeven over het aantal Abw-uitkeringen aan mannen en aan vrouwen. Deze gegevens zijn gebaseerd op de selectie van 50 gemeenten en hebben betrekking op de populatie van 15-64 jaar. Het betreft de gegevens van ultimo 2000.

Tabel 4. Abw-uitkeringen en geslacht.

	Mannen	Vrouwen
Aantal Abw-uitkeringen*	92.235	120.550
Aantal personen	2.126.191	2.089.376
Aantal Abw-uitkeringen per 100 personen	4,34	5,77

* Gebaseerd op het geslacht van de aanvrager.

Uit deze tabel blijkt dat vrouwen naar verhouding vaker een Abw-uitkering ontvangen. Per 100 personen krijgen zij gemiddeld ongeveer 1,4 uitkering meer.

Leeftijd

Voor wat betreft de totale gemeentepopulatie is de groep 15 tot 64 jarigen opgedeeld in vijf leeftijdsklassen van tien jaar.

Naar verwachting zal de leeftijdsverdeling van invloed zijn op het aantal Abw-uitkeringen in een gemeente. In het onderstaande overzicht staan gegevens betreffende het aantal Abw-uitkeringen per 100 personen in de betreffende leeftijdsklassen. Deze gegevens zijn wederom gebaseerd op de 50 geselecteerde gemeenten.

Tabel 5. Abw-uitkeringen en leeftijd.

	15 – 24	25 – 34	35 – 44	45 – 54	55 – 64
Aantal Abw-uitkeringen*	17.765	51.925	58.985	47.285	36.825
Aantal personen	769.878	1.033.796	988.828	853.639	569.426
Aantal Abw-uitkeringen per 100 personen	2,31	5,02	5,97	5,54	6,47

* Gebaseerd op de leeftijd van de aanvrager.

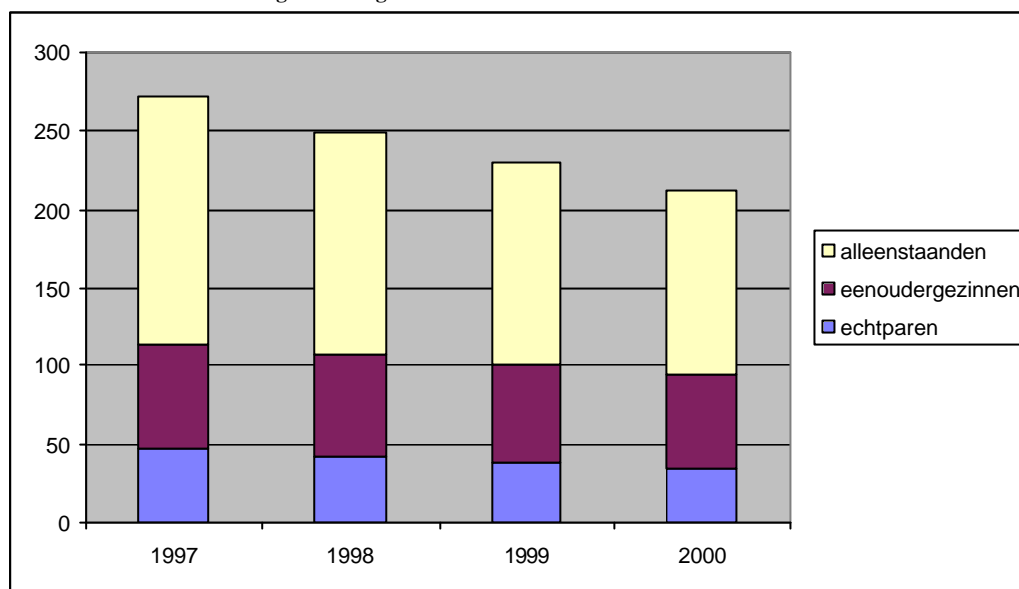
Uit deze tabel blijkt dat het aantal Abw-uitkeringen aan jongeren relatief gezien veruit het laagst is³. Zij krijgen gemiddeld 2,31 uitkeringen per 100 personen. De middelste drie categorieën ontlopen elkaar wat dat betreft niet zoveel. Personen in de leeftijdsklasse 55-64 jaar ontvangen gemiddeld de meeste uitkeringen, bijna 6,5 per 100 inwoners.

Gezinssituatie

³ Het grote verschil wordt mede veroorzaakt doordat jongeren tot 18 jaar en studenten, die aanspraak maken op een studietoelage of studiefinanciering, geen recht hebben op bijstand.

Het ligt voor de hand dat alleenstaanden en eenoudergezinnen naar verhouding vaker een Abw-uitkering ontvangen. In deze gezinnen is er immers in ieder geval geen sprake van een partner met een zodanig inkomen dat een Abw-uitkering niet meer mogelijk is. In de onderstaande figuur is het aantal Abw-uitkeringen op 31 december van de jaren 1997 t/m 2000 voor de 50 geselecteerde gemeenten onderverdeeld naar burgerlijke staat⁴.

Figuur 1. Het aantal Abw-uitkeringen naar gezinssituatie.

Uit deze figuur blijkt dat inderdaad het grootste deel van de Abw-uitkeringen naar alleenstaanden en eenoudergezinnen gaat. Of deze groepen ook relatief gezien vaker een uitkering hebben, kunnen we niet nagaan met onze data omdat we voor de gemeentepopulatie geen gegevens over de gezinssituatie hebben, maar gegevens betreffende de burgerlijke staat (gehuwd, ongehuwd, gescheiden en verwedwd).

Allochtonen

Het CBS rekent personen tot de allochtonen als ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Onze gegevens beslaan het aantal allochtonen (totaal van eerste en tweede generatie) per gemeente aan het eind van de jaren 1997 t/m 2000. Overigens heeft het CBS ook deze gegevens omwille van statistische geheimhouding aselekt afgerond op veelvouden van vijf.

De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf (1e generatie) of dat van de moeder (2e generatie), tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval is gerubriceerd naar het geboorteland van de vader. Tot de categorie 'niet-westers' behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan.

⁴ Er bestaat ook nog een categorie overig. Hierin vallen leefvormen die niet eenduidig in één van de andere categorieën vallen. Een voorbeeld hiervan is een alleenstaande ouder, waarvan de kinderen in het kader van een co-ouderschapsregeling een gedeelte van de tijd elders verblijven. Deze categorie is echter zeer klein en daarom niet in de grafiek opgenomen.

Op grond van hun sociaal-economische en -culturele positie worden allochtonen uit deze twee landen tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in voormalig Nederlands Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

In de database zijn geen gegevens opgenomen over het aantal Abw-uitkeringen naar etniciteit. Daarom kunnen we de aantallen uitkeringen (per 100 personen) aan de groepen autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen niet vergelijken. Uit een publicatie in het webmagazine van het CBS⁵ blijkt echter ondermeer dat aan het eind van 2000 ca. 14 procent van de niet-westerse allochtonen een bijstandsuitkering had. Van de autochtonen had slechts 2 procent een dergelijke uitkering.

2.3 Economische groei

De economische groei is niet per gemeente bekend. Daarom wordt de volumeontwikkeling van de toegevoegde waarde per Corop⁶-gebied in het onderzoek opgenomen. Deze is bekend voor de jaren 1996 t/m 2000. In de onderstaande tabel zijn enkele kenmerken van de groei op Corop-niveau weergegeven. Bijlage C bevat een overzicht van alle Corop-gebieden.

Tabel 6. De economische groei op Corop-niveau.

	1996	1997	1998	1999	2000	1996 – 2000
Gemiddelde	2,6	3,7	3,5	3,7	3,4	18,1
Minimum	-2,4	-3,1	-10,9	-2,8	-0,4	4,7
Maximum	10,1	9,0	10,1	8,5	10,2	34,1

Uit deze gegevens volgt dat de economische groei per Corop-gebied behoorlijk kan verschillen. Zo ligt de economische groei in 1998 tussen -10,9 procent (in Zuidwest-Drenthe) en +10,1 procent (in Noordoost-Noord-Brabant). Over de gehele periode is de economische groei het hoogst in Flevoland (+34,1 %) en het laagst in Overig Groningen (+4,7 %).

2.4 Beleidsvariabelen

In deze paragraaf worden de beleidsvariabelen besproken. Er zijn een dertiental activeringsinstrumenten te onderscheiden, te weten:

1. Arbeidsverplichtingen
2. Heronderzoeken
3. Ontheffingen
4. (Boeten en) maatregelen
5. Premies
6. Vrijlatingen

⁵ CBS-Webmagazine 'Kwart van de niet-westerse allochtonen heeft uitkering' (26 augustus 2002). Deze 25% heeft betrekking op de totale uitkeringen, niet alleen de bijstandsuitkeringen.

⁶ De Corop-indeling is rond 1970 ontworpen door de Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoeksprogramma, waaraan de indeling haar naam dankt.

7. Fasering / diagnose
8. Gesubsidieerde arbeid
9. Schuldhulpverlening
10. Zorg
11. Scholing
12. Kinderopvang
13. Sociale activering

Van vijf van deze variabelen zijn gegevens op gemeenteniveau beschikbaar. Dit zijn boeten, gesubsidieerde arbeid, scholing, kinderopvang en sociale activering. De gegevens van dit laatste instrument zijn niet in ons onderzoek opgenomen omdat deze regeling slechts zeer indirect op uitstroom uit de Abw gericht is. Voor de overige acht instrumenten is door R&A (en eerder door A&O) bij de start van het onderzoek geconstateerd dat er op korte termijn geen bruikbare informatie zou vrijkomen.

Concreet worden in ons model de volgende (groepen van) beleidsinspanningen opgenomen⁷:

Ontvangsten m.b.t. boeten Abw (4).

Wanneer een uitkeringsgerechtigde niet aan de verplichting voldoet om aan de uitkerende instantie op verzoek of spontaan alle feiten en omstandigheden mee te delen, waarvan hem redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat deze van invloed kunnen zijn op het recht op en de hoogte en de duur van de uitkering, legt de uitkeringsinstantie een administratieve boete op.

Relatief veel boeten in een gemeente zouden kunnen leiden tot een lager Abw-volume, omdat hiermee de aantrekkelijkheid van de Abw-uitkering minder wordt voor in ieder geval een deel van de Abw-gerechtigden.

Instroom vanuit de Abw in i/d-banen, werkervaringsplaatsen en WIW-dienstbetrekkingen (8).

I/d-banen zijn gesubsidieerde banen voor langdurig werklozen in de collectieve en non-profit sector. Ze zijn gericht op instroom in het arbeidsproces en doorstromen naar andere (reguliere) functies. Werkervaringsplaatsen en dienstbetrekkingen zijn de belangrijkste instrumenten van de WIW. Bij een werkervaringsplaats kunnen mensen werkervaring opdoen bij een reguliere werkgever. De gemeente kan daarbij geld inzetten voor een tijdelijke (maximaal twee jaar) loonkostensubsidie aan de werkgever. Mensen met een dienstbetrekking in het kader van de WIW komen in dienst bij de gemeente en worden vervolgens bij reguliere werkgevers gedetacheerd. Personen die in een gesubsidieerde baan instromen, verdwijnen in principe direct uit de bijstand. Veel gesubsidieerde banen leiden daarom tot een lager Abw-volume.

Gedeclareerde subsidies kinder- en buitenschoolse opvang voor alleenstaande ouders (12).

De zogenaamde KOA-regeling is onder andere bestemd voor alleenstaande ouders die

- bijstand ontvangen en betaalde arbeid verrichten.
- bijstand ontvangen en voor wie het volgen van scholing of opleiding noodzakelijk wordt geacht voor inschakeling in de arbeid.

Hiernaast zijn er nog andere doelgroepen die niet-bijstandsgerechtigd zijn. Overigens blijkt de regeling vooral gebruikt te worden door de bijstandsgerechtigden. De regeling neemt volgens

---

⁷ De getallen tussen haakjes verwijzen naar het desbetreffende item in de lijst met activeringsinstrumenten.

gemeenten voor veel ouders een laatste drempel naar werk of scholing weg⁸. Naar verwachting zal een hoger gebruik van deze regeling leiden tot een lager Abw-volume.

Deelnemers scholing (11).

De WIW heeft een apart budget voor scholing en activering, dat gemeenten bijvoorbeeld kunnen inzetten voor de inkoop van arbeidsbemiddeling, scholing, toekennen van incentives⁹ en sociale activering. Doel van deze trajecten is het vergroten van de uitstroomkans naar werk. Daarom is de verwachting dat een intensiever gebruik van deze trajecten leidt tot een lager Abw-volume. Omdat sociale activering slechts indirect op uitstroom gericht is en incentives vaak worden gegeven bij het aanvaarden van werk of het voltooien van scholing, worden alleen deelnemers aan scholing meegenomen.

Zoals eerder aangegeven, zijn niet alle gemeenten in het onderzoek meegenomen. Welke implicaties dat heeft voor de beleidsvariabelen blijkt uit de volgende tabel. Daarin is aangegeven voor welk deel van het beleid de 50 geselecteerde gemeenten verantwoordelijk zijn¹⁰. Hiertoe zijn de bedragen en aantallen personen over de drie jaren van ons onderzoek opgeteld.

Tabel 7. De omvang van de beleidsvariabelen (totaal in periode 1998-2000).

	alle gemeenten	50 gemeenten
Boeten Abw (miljoenen euro's)	2,7	1,7 (61,7 %)
Instroom i/d banen (x1000 personen)	18,2	14,1 (77,6 %)
Instroom dienstbetrekkingen (x1000 personen)	15,8	9,2 (58,0 %)
Instroom werkervaringsplaatsen (x1000 personen)	11,5	8,1 (69,9 %)
Subsidies kinderopvang (miljoenen euro's)	102,7	68,3 (66,6 %)
Deelnemers scholing (x1000 personen)	143,3	102,8 (71,8 %)

Uit deze tabel blijkt dat het deel van het beleid dat voor rekening komt van deze 50 gemeenten aanzienlijk is. In het slechtste geval (WIW dienstbetrekkingen) wordt bij deze gemeenten nog altijd 58 procent van de totaal bekende instroom in het model opgenomen.

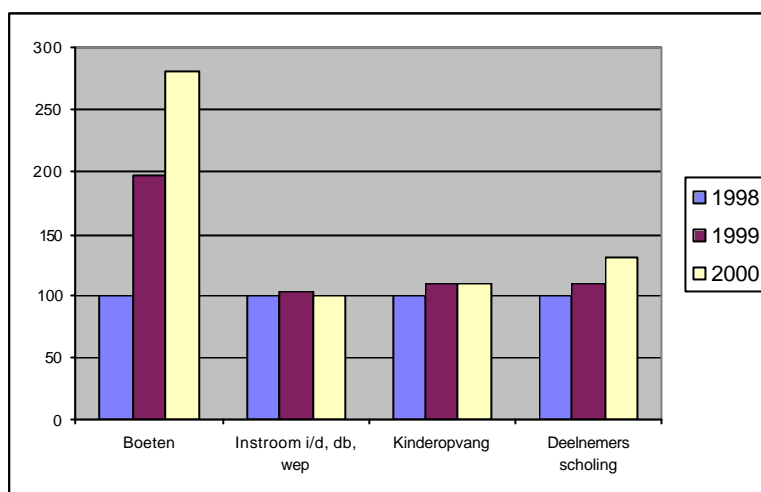
In figuur 2 is de ontwikkeling van het gevoerde beleid in de geselecteerde 50 gemeenten weergegeven. Hierbij is gebruikgemaakt van indexcijfers met als uitgangspunt 1998 (=100).

Figuur 2. Ontwikkeling van de gebruikte beleidsvariabelen (1998=100).

⁸ Bron: Evaluatie regeling Kinderopvang en buitenschoolse opvang alleenstaande ouders (KOA-regeling), Research voor beleid bv, januari 2002.

⁹ Premies, bijvoorbeeld voor het aanvaarden van werk of het voltooien van scholing en opleiding.

¹⁰ Als percentage van het beleid waarover informatie beschikbaar is. Omdat de informatie niet voor alle instrumenten volledig is (maar wel voor de geselecteerde gemeenten) is het deel van het totale beleid waarvoor deze gemeenten verantwoordelijk zijn in sommige gevallen lager.

Hieruit blijkt dat het bedrag aan boeten sterk is toegenomen. Dit bedrag ligt in 2000 ongeveer 2,8 keer zo hoog als in 1998. De instroom in i/d-banen, dienstbetrekkingen en werkervaringsplaatsen is nagenoeg constant. Het bedrag aan gedeclareerde subsidies kinderopvang en buitenschoolse opvang voor alleenstaande ouders ligt in 1999 en 2000 circa 9 procent hoger dan in 1998. Het aantal deelnemers aan scholing neemt iets toe.

In het model worden alle beleidsvariabelen geschaald op het bijstandsvolume aan het eind van het jaar ervoor. Op die manier wordt een beleidsintensiteit verkregen. Hieronder wordt aandacht besteed aan de verdeling van deze variabelen tussen de gemeenten (jaar 2000).

Tabel 8. De verdeling van beleidsintensiteiten in 2000.

	Gem. (ongew.)	Min.	Max.	Med.	St. dev.
<i>Euro's per Abw'er</i>					
Boeten	4,50	0,00	13,49	4,31	2,89
Subsidies kinderopvang	121,10	0,00	248,25	121,98	52,41
<i>Per 100 Abw'ers</i>					
Instroom i/d-banen	1,24	0,00	3,04	1,07	0,74
Instroom dienstbetrekkingen	1,45	0,00	3,75	1,30	1,01
Instroom werkervaringsplaatsen	0,67	0,00	1,70	0,59	0,52
Deelnemers scholing	14,27	0,14	51,80	13,13	10,34

Hieruit blijkt dat deze variabelen aanzienlijk verschillen tussen de gemeenten. Zo is er in sommige gemeenten niets aan bepaald beleid gedaan in 2000. Aan de andere kant is er bijvoorbeeld voor de subsidies voor kinderopvang en buitenschoolse opvang ook een gemeente waar bijna 250 euro per Abw'er (ultimo 1999) is uitgegeven. Gemiddeld neemt ruim 14 procent van de gemeentelijke Abw-populatie op 31-12-1999 deel aan scholing. Echter in sommige gemeenten is dit percentage bijna nul, terwijl het maximum boven 50 procent ligt.

2.5 Conclusies

In deze paragraaf worden de belangrijkste conclusies uit dit hoofdstuk nog eens op een rij gezet.

Er is een database geconstrueerd met gegevens voor 504 gemeenten over de jaren 1998–2000. Hierbij kunnen drie soorten gegevens worden onderscheiden, te weten: kenmerken van de gemeentepopulatie, de conjunctuur en beleidsinspanningen. Een gedeelte van de variabelen is omwille van statistische geheimhouding afgerond. Hierdoor kunnen de kleine gemeenten niet in het onderzoek worden meegenomen. Dit onderzoek concentreert zich daarom op de 50 grootste gemeenten waarvoor de beschikbare informatie volledig is.

Voor wat betreft de kenmerken van de gemeentelijke bevolking hebben we verschillende mogelijke verklarende variabelen gevonden voor een verandering van het aantal uitkeringen:

- **Het aandeel vrouwen:** Vrouwen ontvangen naar verhouding vaker een Abw-uitkering dan mannen.
- **Het aandeel jongeren/ ouderen:** Jongeren van 15-24 jaar ontvangen naar verhouding veruit de minste Abw-uitkeringen. Personen van 55-64 jaar ontvangen gemiddeld de meeste uitkeringen.
- **De aandelen gescheiden, ongehuwde en verweduwde personen:** Zij worden gebruikt om de aandelen eenoudergezinnen en alleenstaanden, twee groepen die naar verwachting relatief vaak een uitkering ontvangen, te benaderen.
- **Het aandeel (niet-westerse) allochtonen:** (Niet-westerse) allochtonen ontvangen naar verhouding veel vaker een Abw-uitkering dan autochtonen.

Voor wat betreft **de conjunctuur** wordt gebruikgemaakt van de economische groei op Corop-niveau. Naar verwachting zal een hogere groei een drukkend effect hebben op het aantal Abw-uitkeringen.

Niet alle gemeentelijke **beleidsinspanningen** kunnen in het model worden opgenomen. Voor de instrumenten die wel worden opgenomen, wordt aangenomen dat een intensiever gebruik leidt tot een lager Abw-volume.

3. De effectmeting

In dit hoofdstuk wordt de effectmeting van het beleid en de conjunctuur gepresenteerd. Er worden schattingen gedaan van de invloed van de diverse beleidsinstrumenten en de conjunctuur op het Abw-volume. De vraag is in hoeverre het beleid heeft bijgedragen aan de daling van het aantal uitkeringen. Hiertoe is een model ontwikkeld waarvan een aantal varianten zijn geschat. Alvorens het model en de uitkomsten aan de orde komen, wordt ingegaan op enkele belangrijke bevindingen uit eerder onderzoek.

3.1 Achtergrond

In de micro-econometrische literatuur is het onderzoek naar transitiekansen van belang. Factoren die de individuele kans op werkloosheid beïnvloeden, vormen ook een verklaring voor de ontwikkeling van het aantal uitkeringen (bijvoorbeeld het Abw-volume). Hetzelfde geldt voor de werkervattingskansen voor uitkeringsgerechtigden. Welke verklarende factoren gebruikt worden hangt uiteraard ook samen met de beschikbare gegevens.

Leuvensteijn en Koning (2000) benadrukken sterk de invloed van de werkloosheidsduur op de werkervattingskansen maar onderzoeken ook de invloed van geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, opleiding en kenmerken van een eventuele partner en het arbeidsverleden. Beleidsinspanningen worden niet onderzocht.

Dankmeijer en Kee (2001) vinden een positief effect van trajecten (mits deze met succes afgerond zijn) op de korte termijn werkervattingskansen van WW-gerechtigden. Naast het volgen van een traject gebruiken ze als verklarende variabelen leeftijd, geslacht, opleiding, etniciteit, arbeidsgeschiktheid en de fase-indeling.

Koning (2002) is minder positief over arbeidsmarktbeleid. Hij komt tot zijn conclusies op basis van een databestand van Arbeidsvoorziening met de naam "Hoe zoeken werkzoekenden". Naast vier beleidsvariabelen gebruikt hij de volgende verklarende variabelen: geslacht, leeftijd, opleiding, etniciteit, arbeidsgeschiktheid, jaardummy's, duur van de werkloosheid, inschrijving arbeidsbureau (ja/nee) en enkele door de personen zelf aangegeven kenmerken (percepties, waaruit motivatie is af te leiden). Ten aanzien van de onderzochte beleidsinstrumenten constateert Koning:

- *Sollicitatietraining* heeft een significant negatief effect; mogelijke verklaring is volgens hem dat het kansverhogende effect na de training teniet gedaan wordt door verminderde zoekinspanningen tijdens de training
- Er is een gemiddeld gezien klein positief effect van *beroepskeuzetests*; op groepsniveau bestaan verschillen. Het grootste effect wordt gevonden bij jongeren beneden de 25 jaar. Maar ook bij middelbaar opgeleiden en mannen worden positieve effecten gevonden. Voor deze groepen verhoogt het gebruik van een beroepskeuzetest de werkervattingskansen met vijf procentpunten.
- *Beroepsgerichte cursussen* verhogen de baankans bij een aantal groepen met ongeveer vijf procentpunten. Het betreft hoog opgeleiden, jongeren tot 25 jaar, 45-plussers en vrouwen. Dit is goed vergelijkbaar met wat eerder in andere landen gevonden (Heckman e.a., 1997).

- Voor *werkervaringsplaatsen* wordt meestal een negatief, maar niet significant effect gevonden. Uitzondering is de groep van middelbaar opgeleiden waarvoor het negatieve effect wel significant is. Als verklaringen worden genoemd dat er te weinig aandacht is voor doorstroom en dat werkgevers het wellicht als een negatief signaal zien als iemand eerder een werkervaringsplaats heeft gehad.

Verder blijkt uit de studie van Koning dat motivatie van werkzoekenden belangrijker is dan de beleidsinspanningen.

De bevindingen op individueel niveau kunnen vertaald worden naar meso- of macroniveau. De aanpak is dan dat naast beleidsinspanningen het aantal werklozen bepaald wordt door omvang en kenmerken van de bevolking en de economische ontwikkeling. Een voorbeeld op macroniveau is het onderzoek van de Koning e.a. (1995), waarbij de verandering van het werkloosheidspercentage van jongeren verklaard wordt met behulp van dit percentage in de twee voorgaande jaren, de procentuele groei van de populatie van jongeren in het betreffende jaar en het jaar ervoor, en de groei van de productie in het jaar. In dit onderzoek worden echter geen beleidsvariabelen meegenomen.

Recent is door Hoeben e.a. (2002) gevonden dat de ontwikkeling van het Abw-volume op macroniveau vooral bepaald wordt door de economische ontwikkeling. Daarnaast hebben zij aanwijzingen gevonden dat ook beleid (scholing en gesubsidieerde arbeid) enige invloed heeft. Zij hebben twee modellen geschat. In het eerste model wordt het aandeel Abw'ers in de bevolking verklaard uit dit aandeel in het verleden, de economische groei en beleid. In het tweede model zijn, naast beleid, het aandeel werkenden, de WW-ontslagwerkloosheid, het aantal lopende arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, het aantal eenpersoonshuishoudens, het aantal echtscheidingen en de economische groei opgenomen.

Belangrijk voorbeeld van onderzoek op mesoniveau is het objectief verdeelmodel (de Wolf, 2001), dat op gemeenteniveau rekent. Hierbij worden tien objectieve factoren gebruikt om het vaste budget voor de lasten van bijstandsuitkeringen over de gemeenten te verdelen. Dit zijn:

- het percentage inwoners met een laag inkomen
- het percentage eenoudergezinnen
- het percentage arbeidsongeschikten
- het percentage allochtonen
- het percentage vrouwen tussen 25 en 29 jaar
- de werkzame beroepsbevolking als percentage van de gemeentelijke beroepsbevolking
- het aantal verhuizingen uit de gemeente per 100 inwoners
- het aandeel van huurwoningen in het woningbestand
- het regionaal klantenpotentieel
- de omgevingsadressendichtheid

Op gemeenteniveau is verder nog de studie van NYFER (Atlas voor gemeenten) van belang die het relatieve Abw-volume (aandeel Abw-gerechtigden in de bevolking) verklaart uit

- jaardummy's
- aandeel jongeren in de beroepsbevolking

- aandeel arbeidsongeschikten
- economische structuur
- percentage gescheidenen
- inwonertal (logaritme)
- relatieve aantal vacatures in de regio (als aandeel van de beroepsbevolking)
- relatieve aantal banen in de regio (als aandeel van de bevolking 15-64 jaar)
- aandeel 1e en 2e generatie buitenlanders
- aandeel stemmen op christelijke partij
- dummy voor de G21-steden

Ook NYFER heeft geen koppeling met beleidsinspanningen gemaakt.

Resumerend zien we dat de micro-econometrie de basis is voor empirisch onderzoek naar beleidseffecten. Bij de microanalyses is sprake van een zekere constante set van verklarende variabelen. Deze bestaat uit: geslacht, leeftijd, opleiding, kenmerken (evt.) partner. Daarnaast wordt een enkele keer naar arbeidsverleden en etniciteit gekeken. Een enkele keer worden ook beleidsvariabelen meegenomen.

Bij de macro- en mesostudies variëren de gebruikte verklarende factoren veel meer. De aanpak is hier toch wat meer ad hoc, wat deels zal samenhangen met de beschikbaarheid van de variabelen. Opmerkelijk is verder dat in de micro- en mesostudies conjunctuur nogal eens wordt gemodelleerd met behulp van jaardummy's. Het idee is dan dat weliswaar geen meting van de invloed van de conjunctuur gedaan wordt, maar dat wel adequaat voor conjunctuur (of meer algemeen voor specifieke jaareffecten) gecorrigeerd wordt.

In onze analyse met behulp van gegevens op gemeenteniveau zullen zoveel mogelijk de ervaringen uit de microstudies worden toegepast. Belangrijk nieuw element in onze studie is de koppeling op gemeenteniveau van beleid en de mutatie van het Abw-volume.

3.2 Model en uitkomsten

Het hieronder gepresenteerde model is gebaseerd op de gedachte dat beleidsinspanningen de relatieve mutatie van het aantal Abw-uitkeringen beïnvloeden. De literatuur volgend komen we dan uit op een model waarin de relatieve verandering van het Abw-volume verklaard wordt door de verandering van de bevolkingsomvang, veranderingen in de samenstelling van de bevolking, de conjunctuur en de beleidsinspanningen. Ook niet-waargenomen variabelen kunnen een rol spelen. In het model wordt hiermee rekening gehouden door opname van een constante die wel per gemeente varieert, maar niet in de tijd. Hierdoor wordt gecorrigeerd voor de invloed van gemeentespecifieke kenmerken die niet zijn waargenomen, maar wel van belang kunnen zijn. De aanname die hierbij gemaakt wordt is dat de niet-waargenomen effecten niet veranderen in de onderzochte periode 1998-2000¹¹. Een goed voorbeeld van een niet-waargenomen kenmerk is opleiding. Maar ook niet-waargenomen beleidsvariabelen kunnen gemeentespecifiek zijn.

---

¹¹ Bijlage D bevat een toelichting op het modelleren van paneldata.

Het model kan weergegeven worden met de volgende vergelijking:

$$RM(abw_{g,t}) = \mathbf{a}_g + \mathbf{b}RM(pop_{g,t}) + \mathbf{g}' RM(AK_{g,t}) + \mathbf{d}' BI_{g,t} + \mathbf{f}' groei_{g,t} + \mathbf{j} \log(pop_{g,t}) + u_{g,t}$$

Hierbij is:

RM:	operator voor de relatieve mutatie
g:	index voor gemeente
t:	index voor jaar
abw:	aantal Abw-uitkeringen
pop:	omvang populatie 15-64 jarigen
AK:	vector met aandelen deelpopulaties in totale populatie (15-64 jarigen)
BI:	vector met beleidsintensiteiten
groei:	vector met variabelen voor de economische groei (groei productievolume)
α :	gemeentespecifieke constante
β :	invloed relatieve groei van de populatie (15-64 jarigen)
γ :	vector met effecten van relatieve mutaties van de aandelen van de deelpopulaties
δ :	vector met effecten beleidsintensiteiten
$\mathbf{f}$:	vector met invloed van de economische groei
$\mathbf{j}$:	invloed omvang populatie
u:	storingsterm in het model

Voor de populatiekenmerken geldt dus dat deze ook als relatieve mutatie in het model worden opgenomen. Zo kan bijvoorbeeld de relatieve mutatie van het aandeel alloctonen in de bevolking of de relatieve mutatie van het aandeel vrouwen worden opgenomen.

Naast de groei en samenstelling van de bevolking wordt ook de invloed van de bevolkingsomvang zelf nagegaan, omdat niet uitgesloten is dat de gemeentegrootte invloed heeft op de ontwikkeling van het Abw-volume.

De beleidsinspanningen worden opgenomen als intensiteit, dat wil zeggen geschaald op het aantal Abw-uitkeringen in de gemeente aan het eind van het jaar t-1. Het achterliggend idee hierbij is dat niet de absolute bedragen of aantallen van belang zijn, maar de relatieve. Immers het absolute niveau van de beleidsinspanningen wordt bepaald door het Abw-volume. Hoe meer Abw-gerechtigden des te meer beleid zal er in een gemeente zijn¹².

We beschouwen de volgende vier beleidsvariabelen¹³:

- Ontvangsten m.b.t. boeten Abw.
- Instroom vanuit de Abw in i/d-banen en werkervaringsplaatsen en dienstbetrekkingen in het kader van de WIW.

---

¹² Voor een meer technische toelichting wordt verwezen naar bijlage D.

¹³ Bedragen in euro's, aantallen in personen.

- Gedeclareerde subsidies voor kinderopvang en buitenschoolse opvang voor alleenstaande ouders.
- Deelnemers aan scholingsprojecten.

Het model is diverse malen geschat voor de periode 1998-2000. Hierbij zijn steeds verschillende combinaties van verklarende variabelen in het model opgenomen. In tabel 9 zijn de uitkomsten van de belangrijkste modelvarianten weergegeven.

In het eerste model is aangenomen dat de ontwikkeling van het Abw-volume verklaard wordt door de beleidsintensiteit, de groei van de bevolking en de groei van de economie (macro en regionaal). In het tweede model worden i.p.v. de macrogroei dummy's voor de jaren 1998 en 2000 opgenomen. Deze geven weer in hoeverre de jaren 1998 en 2000 afwijken van 1999 en vormen een grove benadering van een eventueel conjunctuureffect. Het opnemen van de dummy's leidt niet tot betere resultaten. T.o.v. de uitgangssituatie is in model 3 de logaritme van de bevolkingssomvang als verklarende variabele opgenomen. Deze blijkt een significante bijdrage te leveren. In model 4 zijn verschillende andere bevolkingskenmerken opgenomen. Alleen voor de verandering van het percentage vrouwen en de verandering van het percentage vrouwen van 15-19 jaar wordt een significante coëfficiënt gevonden. In model 5 worden de resultaten van de eerste vier modellen gecombineerd: de dummy's leveren geen verbetering en worden niet in het model opgenomen. Van de overige verklarende variabelen worden alleen de significante ook in model 5 opgenomen. In model 6 zijn ook de niet-significante beleidsvariabelen weggelaten.

Tabel 9. Regressie-uitkomsten voor verklaring relatieve verandering Abw-volume¹⁴

Variabele	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Aantal gesubsidieerd banen	-1,016443 (-3,19)	-1,017171 (-3,18)	-0,912496 (-2,75)	-1,021436 (-3,24)	-0,938675 (-2,82)	-0,949557 (-2,97)
Aantal deelnemers scholing	-0,101002 (-1,49)	-0,099596 (-1,50)	-0,114336 (-1,68)	-0,097169 (-1,55)	-0,118222 (-1,84)	-0,121850 (-1,94)
Subsidie kinderopvang (euro's)	0,000004 (0,04)	0,000007 (0,07)	0,000035 (0,37)	-0,000010 (-0,09)	0,000020 (0,21)	
Boeten (euro's)	-0,001178 (-0,62)	-0,001100 (-0,57)	-0,002181 (-1,23)	-0,000333 (-0,17)	-0,001607 (-0,94)	
Groei Corop -/- macro	-0,005550 (-2,23)		-0,005502 (-2,16)	-0,006768 (-2,31)	-0,006158 (-2,37)	-0,006107 (-2,43)
Groei macro	-0,035296 (-2,79)		-0,029221 (-2,16)	-0,019463 (-1,36)	-0,027781 (-2,13)	-0,024600 (-2,61)
Coropgroei		-0,005574 (-2,18)				
Dummy 1998		-0,019368 (-2,35)				
Dummy 2000		0,006150 (0,84)				
Mutatie bevolking 15-64	0,741444 (2,53)	0,749241 (2,54)	0,594468 (2,01)	0,681011 (1,95)	0,789178 (2,42)	0,803906 (2,54)
Log (omvang bevolking 15-64)			0,506699 (2,10)		0,494762 (2,01)	0,430753 (1,88)
Mutatie aandeel vrouwen 15-19				-0,500660 (-2,20)	-0,340021 (-1,93)	-0,350311 (-2,00)
Mutatie aandeel allochtonen				0,137148 (0,45)		
Mutatie aandeel gescheidenen				-0,228846 (-1,24)		
Mutatie aandeel ongehuwden				0,253943 (0,19)		
Mutatie aandeel vrouwen				4,335153 (2,11)	3,252723 (1,79)	3,495986 (1,96)
Mutatie aandeel jongeren 15-24				0,267393 (0,72)		
Mutatie aandeel ouderen 55-64				-0,285664 (-0,77)		
Gecorrigeerde R ²	0,294	0,286	0,301	0,282	0,311	0,323

Mutaties zijn allen relatieve mutaties

Schattingen van de afzonderlijke gemeentespecifieke effecten worden hier uit oogpunt van leesbaarheid niet gepresenteerd.

¹⁴ Het model is ook geschat met veranderingen van logs i.p.v. relatieve mutaties. De resultaten van deze schattingen zijn vergelijkbare met de hier gepresenteerde resultaten en zijn te vinden in bijlage E.

Uit de gegevens in tabel 9 blijkt dat, zoals verwacht, in de meeste gevallen een negatief teken wordt gevonden voor de beleidsvariabelen. Meer beleid leidt tot een daling van het aantal Abw-uitkeringen.

De coëfficiënt voor de gesubsidieerde banen verschilt in alle gevallen significant van 0 en blijkt niet ver van -1 te liggen. Dit wil zeggen dat elke gesubsidieerde baan extra leidt tot een daling van het Abw-volume met één uitkering. Dit betekent dat uitstroom uit de Abw vanwege instroom in gesubsidieerd werk niet leidt tot instroom in de Abw van anderen. Dit wil overigens niet zeggen dat er helemaal geen verdringing optreedt. Immers de effecten op de werkloosheid of op het volume van andere regelingen (bijvoorbeeld de WW) zijn niet in het model opgenomen. Naast eventuele verdringing zijn er andere redenen waarom de coëfficiënt niet gelijk aan -1 hoeft te zijn. Allereerst verliezen personen met een werkervaringsplaats of een WIW-dienstbetrekking in principe hun bijstandsuitkering, maar niet wanneer er sprake is van een parttime dienstverband en aanvullende bijstand nodig blijft. Verder kunnen ook onzuiverheden in de data, administratieve vertragingen en 'uitvallers' hier debet aan zijn. Daarnaast is het mogelijk dat een deel van de instromers in gesubsidieerd werk anders naar gewoon werk was uitgestroomd. In dat geval zou de coëfficiënt in absolute zin kleiner dan één zijn. Merk op dat hier geen uitspraak gedaan wordt over de effectiviteit van gesubsidieerde banen.

Voor scholing wordt een coëfficiënt gevonden die in de meeste gevallen significant van nul verschillend is (bij een betrouwbaarheidsniveau van 0,90). De waarde van de coëfficiënt bedraagt ongeveer -0,11. Dit wil zeggen dat deelname van negen personen aan een scholingsproject gemiddeld leidt tot een daling van het Abw-volume met een uitkering.

Voor subsidies voor kinderopvang en buitenschoolse opvang voor alleenstaande ouders wordt geen invloed op (de verandering van) het aantal Abw-uitkeringen gevonden. Dit komt overeen met het in Research voor Beleid (2002) gestelde. Naar de mening van gemeenten is de daadwerkelijke uitstroom als gevolg van de KOA-regeling niet groot. Dit komt doordat veel alleenstaande ouders om verschillende redenen alleen parttime willen werken en daarmee niet genoeg verdienen om uit de uitkering te stromen. Volgens de gemeenten neemt de regeling wel een laatste drempel naar werk of scholing weg. De regeling heeft dus wel effect: niet op het aantal uitkeringen, maar wel op de kosten (via lagere uitkeringen).

Voor ontvangen boeten is het teken wel altijd negatief, maar voor deze variabele worden geen significant van nul verschillende coëfficiënten gevonden.

Voor de economische groei worden in alle gevallen negatieve tekens gevonden. In de meeste gevallen wijken de coëfficiënten ook significant van nul af. Wederom is dat conform verwachting: een hogere economische groei leidt tot een daling van het Abw-volume. Wanneer de jaareffecten worden verklaard met behulp van dummyvariabelen blijkt de dummy voor 1998 significant negatief te zijn (t.o.v. 1999). Tussen de jaren 1999 en 2000 wordt geen significant verschil gevonden.

Voor wat betreft de kenmerken van de gemeentepopulatie blijken vier variabelen van belang te zijn, namelijk de omvang en de relatieve groei van de bevolking tussen 15 en 64 jaar, de relatieve mutatie van het aandeel vrouwen in die populatie en de relatieve mutatie van het aandeel vrouwen van 15 tot en met 19 jaar.

Voor de relatieve mutatie van de bevolking wordt een significante coëfficiënt gevonden die ongeveer gelijk is aan 0,75. Dit wil zeggen dat (ceteris paribus) een toename van de bevolking met 1% leidt tot een toename van het aantal Abw-uitkeringen met 0,75%.

Het aandeel vrouwen blijkt zoals verwacht een significante invloed te hebben op het aantal Abw-uitkeringen in een gemeente. Opmerkelijk is de coëfficiënt voor het aandeel vrouwen van 15-19 jaar in de bevolking van 15-64 jaar. Deze is in alle gevallen negatief en significant van nul verschillend. Dit wil zeggen dat een toename van het aandeel vrouwen van 15 tot en met 19 jaar een daling van het aantal Abw-uitkeringen tot gevolg heeft. In de data-analyse is gebleken dat personen in de leeftijdsklasse 15-24 jaar gemiddeld genomen minder vaak een Abw-uitkering ontvangen. Aan de andere kant ontvangen vrouwen naar verhouding vaker een Abw-uitkering dan mannen. Vanwege deze tegengestelde effecten lijkt het geen logische variabele om in het model op te nemen. De verklaring voor het gevonden significant negatieve effect schuilt echter in het feit dat het verschil in uitkeringen tussen 15-19 jarigen en de rest duidelijk groter is voor vrouwen dan voor mannen. Bij de data-analyse hebben we namelijk gevonden dat vrouwen in elk van de leeftijdsklassen van tien jaar gemiddeld meer Abw-uitkeringen ontvangen dan mannen. Echter, voor zowel mannen als vrouwen zal het aantal uitkeringen heel laag zijn voor de groep van 15-19 jarigen omdat personen tot 18 jaar en studerenden (met recht op studiefinanciering) geen recht hebben op een bijstandsuitkering.

In enkele modellen is ook de bevolkingsomvang als verklarende variabele opgenomen. Er blijkt dat deze variabele een significant positieve bijdrage levert aan de verandering van het aantal Abw-uitkeringen. De verandering van het Abw-volume wordt ongunstiger naarmate de gemeente groter is.

Opvallend is dat vier kenmerken van de gemeentepopulatie bij deze aanpak van belang te zijn, namelijk de bevolkingsomvang, de relatieve groei van de bevolking, de relatieve verandering van het aandeel vrouwen in de populatie en de relatieve verandering van het aandeel jonge vrouwen (15-19 jaar). Op basis van de data-analyse in hoofdstuk 2 lijkt dit wellicht merkwaardig, aangezien daar naast de invloed van geslacht en leeftijd gewezen wordt op de invloed van etniciteit en gezinssituatie. Echter, de uitkomsten van dit model zijn niet in tegenspraak met de uitkomsten uit de data-analyse. De reden hiervoor is dat bij de data-analyse gekeken is naar niveau's (geschaald op de populatie) terwijl het model in relatieve mutaties geformuleerd is. De samenhang tussen een relatieve mutatie van het Abw-volume en een relatieve mutatie van een aandeel van een bepaalde groep in de totale bevolking is minder sterk en eenduidig dan de samenhang tussen het niveau van het aandeel Abw-gerechtigden en het aandeel van een bepaalde groep in de totale bevolking. Daarnaast blijken de populatiekenmerken per gemeente binnen een tijdspanne van 3 jaar niet veel te veranderen. Een bijkomend effect hiervan is dat de gemeentespecifieke constante de invloed van de populatieverschillen tussen gemeenten oppakt. Het hier toegepaste model is dus vooral geschikt voor meting van conjunctuur en beleidseffecten en minder voor meting van de invloed van populatiekenmerken.

3.3 Interpretatie van de uitkomsten

Op basis van de gevonden modeluitkomsten kan de bijdrage van de verschillende variabelen aan de daling van de Abw in de onderzoeksperiode ingeschat worden. Dit gebeurt op basis van de geschatte coëfficiënten en de werkelijke waarden van de opgenomen variabelen in model 6 uit de vorige paragraaf. De onderstaande tabel is gebaseerd op de 50 in het model opgenomen gemeenten en de jaren 1998-2000. In deze tabel is de economische groei op macroniveau in twee delen opgesplitst, een structurele groei van 2% en een incidentele groei gelijk aan de totale groei minus 2%.

Tabel 10. De verandering van het aantal Abw-uitkeringen¹⁵.

	Invloed
Verandering van het aantal uitkeringen bij 2% groei per jaar en geen beleid	16.125
<i>Beleid</i>	
I/d-banen, werkervaringsplaatsen en dienstbetrekkingen (WIW)	-29.792
Scholing	-12.531
<i>Conjunctuur</i>	
Incidentele groei (deel van de groei boven of onder de 2%)	-34.674
Afwijking Corop-groei t.o.v. de macro economische groei	878
Daadwerkelijke verandering van het aantal uitkeringen	-59.995

Uit de tabel blijkt dat het Abw-volume in deze 50 gemeenten samen met bijna 60.000 uitkeringen is gedaald. Wanneer er in elk van de drie jaren sprake zou zijn geweest van een (macro) economische groei van 2% en er geen beleidsinspanningen waren verricht, dan zou volgens het model het aantal Abw-uitkeringen juist met ruim 16.000 zijn toegenomen. Per saldo verklaren de hogere conjunctuur en het ingezette beleid dus een daling van ca. 76.000 uitkeringen.

Volgens het model heeft de hoge conjunctuur in de jaren 1998-2000 iets minder effect gehad op de daling van het aantal Abw-uitkeringen dan het in die periode gevoerde beleid. De invloed op de totale verandering van het aantal uitkeringen is beperkt voor de afwijking van de Corop-groei t.o.v. de macrogroei. Dit is niet verwonderlijk gezien het feit dat een deel van de gemeenten een groei boven de macro economische groei zal hebben gehad, terwijl het andere deel van de gemeenten juist een lagere groei had.

Voor wat betreft het gevoerde beleid blijkt dat de i/d-banen en de werkervaringsplaatsen en dienstbetrekkingen in het kader van de WIW met bijna 30.000 de grootste bijdrage hebben

¹⁵ De interpretatie is bedoeld ter illustratie. Bedacht moet worden dat de hier gepresenteerde invloeden gebaseerd zijn op schattingen. De geschatte coëfficiënten (en daarmee ook de invloeden van de verschillende variabelen) bevatten een zekere mate van onzekerheid. De werkelijke invloed van de verschillende variabelen kan dus afwijken van de weergegeven invloed. Ook is het van belang te bedenken dat alleen de beleidseffecten zijn meegerekend die in het model zijn opgenomen. Hoewel de belangrijkste beleidsvariabelen onderzocht worden kan ook ander beleid enige invloed hebben. In dat geval zou de 16125 hoger liggen bij positieve andere beleidseffecten en lager bij negatieve andere beleidseffecten. In de eerste regel van tabel 10 moet dus bij beleid gedacht worden aan de 4 hier onderzochte beleidsvariabelen.

geleverd aan de daling van het aantal Abw-uitkeringen. De bijdrage van scholing is kleiner en bedraagt ongeveer 12.500¹⁶.

Al met al is de conclusie dat de beleidseffecten op het Abw-volume aanzienlijk zijn. Het is wel van belang om te bedenken dat een daling van het Abw-volume niet per definitie tot meer werk leidt. Verdringing van anderen als gevolg van de volumedaling is mogelijk voorzover deze geen beroep op de Abw doen.

---

¹⁶ Merk op dat deze uitspraken nog niet betekenen dat gesubsidieerde banen zijn te prefereren boven scholing. Wij doen immers geen uitspraken over de kosten van de verschillende regelingen.

4. Samenvatting en evaluatie

In dit document is een onderzoek op basis van gemeentegegevens beschreven. Hierbij is getracht, met behulp van verschillen tussen gemeenten en verschillen in de tijd, een indicatie te krijgen van de invloed van beleidsinspanningen en de conjunctuur op veranderingen van het bijstandsvolume. Om deze studie uit te kunnen voeren, is een database opgebouwd met daarin gegevens op gemeenteniveau betreffende de omvang en kenmerken van de bevolking, het aantal Abw-uitkeringen, de conjunctuur en beleidsinspanningen.

In hoofdstuk 3 worden verschillende modellen gepresenteerd waarbij de relatieve mutatie van het aantal Abw-uitkeringen in een gemeente wordt verklaard m.b.v. gemeentegegevens over beleidsinspanningen, economische groei en kenmerken van de bevolking. De modellen zijn gebaseerd op waarnemingen van 50 grote gemeenten voor de jaren 1998, 1999 en 2000. Er is gekeken naar de effecten van instroom in gesubsidieerde arbeid, deelname aan scholing, subsidies voor kinderopvang en boeten. De beleidsvariabelen zijn geschaald op het Abw-volume (ultimo jaar $t-1$).

Voor de instroom in gesubsidieerd werk is een coëfficiënt gevonden die ongeveer gelijk is aan -1 . Dit wil zeggen dat de instroom in gesubsidieerd werk en de daling van het Abw-volume gelijk oplopen. Voor scholing bedraagt de coëfficiënt ongeveer $-0,11$: 9 deelnemers aan scholing resulteert in een daling met één Abw-uitkering. Subsidies voor kinderopvang en boeten lijken niet van invloed te zijn op (de verandering van) het aantal uitkeringen.

Als benadering van de conjunctuur is de volumeontwikkeling van de toegevoegde waarde in de modellen opgenomen. Voor zowel de macrogroei als de afwijking van de Corop-groei t.o.v. deze macrogroei wordt een significant negatieve coëfficiënt gevonden.

Op basis van de modelschattingen is een indicatieve bijdrage van het beleid en de conjunctuur aan de daling van het Abw-volume in de jaren 1998-2000 berekend. Volgens deze inschatting hebben de gesubsidieerde banen en de scholing geleid tot een daling met ruim 42.000 uitkeringen (resp. 30.000 en 12.000). De conjunctuur levert een bijdrage van circa 34.000 uitkeringen aan de gerealiseerde daling van het Abw-volume.

Resumerend kunnen we stellen dat er duidelijke aanwijzingen zijn dat naast de conjunctuur ook het gebruik van gesubsidieerde banen en scholing van invloed is op de daling van het aantal Abw-uitkeringen.

Literatuurlijst

CPB, *Macro Economische Verkenning (MEV) 2002*, Den Haag, september 2001.

Dankmeijer, B. en P. Kee, *Trajecten, werkloosheidsduur en werkhervattingskans*, intern SZW-memo, september 2001.

Greene, W.H., *Econometric Analysis (third edition)*, Prentice-Hall International, 1997.

Heckmann, R.J., L. Lochner, J. Smith en C. Taber, *The effects of government tax, education and training policy on human capital investment and wage inequality*, Mimeo, 1997.

Hoeben, J., H. Nieuwenhuijsen, P. Voogd en H. de Wolf, 'De invloed van conjunctuur en beleid op de Abw', intern SZW-document 266, oktober 2002.

Koning, J. de, P.A. Donker van Heel, A. Gelderblom, P.J. van Nes, C.Th. Zandvliet, *Arbeidsvoorzieningen in perspectief*, 1995.

Koning, P.W.C., *Scholing en bemiddeling van werklozen – Wat mag het kosten?*, in TNO-rapport 'Daadwerkelijk effectief', p. 151-171, 2002.

Leuvensteijn, M. van and P. Koning, *Duration Dependence in Unemployment Insurance and Social Assistance: Consequences of profiling for the Unemployed*, Research Memorandum no. 163, Centraal Planbureau, Den Haag, april 2000.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, *Aan de slag: Eindrapport van de werkgroep Toekomst van het arbeidsmarktbeleid*, Den Haag, 2001.

Mundlak, Y., On the pooling of Time Series and Cross Sectional Data, *Econometrica*, 46, blz. 69-86, 1978.

Nieuwenhuijsen, H., *Effectmeting gemeentelijke activeringsinstrumenten Abw en WIW; plan van aanpak*, R&A/BZH, 21 juni 2002.

NYFER, *ATLAS voor gemeenten*, april 1999.

Research voor beleid bv, *Evaluatie regeling kinderopvang en buitenschoolse opvang alleenstaande ouders (KOA-regeling)*, Leiden, januari 2002.

Wolf, H. de, *Herverdelen van bijstandsgelden met objectieve verdeelmaatstaven*, in Focus, p. 28-30, september 2001.

Bijlage A. De geselecteerde gemeenten

In ons onderzoek worden de volgende gemeenten gebruikt. Bij het selecteren van de gemeenten is als eerste criterium de omvang van de bevolking in een gemeente op 31-12-2000 gebruikt. In de tabellen wordt deze ook weergegeven, net als het aantal Abw-uitkeringen per gemeente (eveneens ultimo 2000).

Opgenomen gemeenten

Gemeente	Bevolking	Abw	Gemeente	Bevolking	Abw
Amsterdam	734.594	46.065	Helmond	80.932	2.255
Rotterdam	595.255	40.120	Hengelo (O.)	80.433	1.725
's Gravenhage	442.356	19.920	Amstelveen	77.370	730
Tilburg	195.819	5.480	Roosendaal	76.769	1.355
Groningen	174.250	9.120	Schiedam	76.102	2.725
Breda	162.308	4.020	Spijkenisse	73.853	1.760
Nijmegen	153.705	6.730	Vlaardingen	73.675	1.905
Apeldoorn	153.683	2.525	Purmerend	72.142	1.080
Enschede	150.449	4.975	Gouda	71.782	1.545
Almere	150.398	3.030	Almelo	70.416	2.310
Haarlem	148.377	3.355	Alphen aan den Rijn	70.162	750
Maastricht	122.163	3.635	Velsen	66.977	800
Dordrecht	120.021	4.375	Oss	66.887	1.160
Leiden	117.022	3.185	Hoorn	65.764	1.260
Haarlemmermeer	113.553	855	Bergen op Zoom	65.363	1.120
Zoetermeer	110.129	1.790	Capelle aan den IJssel	65.018	1.555
Emmen	107.422	2.350	Veenendaal	60.392	785
Zwolle	107.373	2.180	Assen	59.006	1.395
Ede	102.405	1.240	Hardenberg	57.254	455
Sittard-Geleen	97.950	2.510	Rijswijk	53.167	1.125
Heerlen	95.149	3.785	Smallingerland	53.010	1.335
Alkmaar	93.022	2.320	Hoogeveen	52.782	855
Leeuwarden	89.453	3.820	Oosterhout	52.749	690
Deventer	85.008	1.820	Kerkrade	51.066	1.555
Hilversum	82.773	1.305	Barneveld	48.298	275
			Totaal	6.146.006	213.015

Gegevens per 31-12-2000.

Niet opgenomen gemeenten (vanwege ontbrekende data)

De onderstaande gemeenten (met tussen haakjes het volgnummer o.b.v. gemeentegrootte) zijn groter dan de kleinste opgenomen gemeente (Barneveld), maar zijn niet in de selectie opgenomen omdat de beschikbare gegevens onvolledig zijn.

Gemeente	Bevolking	Abw
Utrecht (4)	256.420	8.290
Eindhoven (5)	203.397	5.455
Arnhem (14)	139.329	6.025
Zaanstad (15)	136.115	2.490
's Hertogenbosch (16)	130.477	3.160
Amersfoort (17)	128.035	2.420
Delft (27)	96.180	2.710
Venlo (30)	90.500	1.975
Lelystad (50)	64.668	1.640
Nieuwegein (51)	62.345	835
Zeist (53)	59.844	950
Den Helder (54)	59.822	1.690
Totaal	1.427.132	37.640

Gegevens per 31-12-2000.

Bijlage B. Statistieken van de populatiekenmerken

De onderstaande tabel bevat gegevens over de verdeling van de bevolking in de geselecteerde 50 gemeenten naar geslacht, naar leeftijd, naar burgerlijke staat en naar etniciteit (31 december 2000). Daarnaast wordt ook informatie weergegeven over de relatieve mutaties van het Abw-volume in de onderzoeksperiode en over het aantal uitkeringen per 100 inwoners van 15-64 jaar ultimo 2000.

	Gem. (ongew.)	Gem. (gew.)	Min.	Max.	Med.	St. dev.
<i>Geslacht</i>						
Aandeel vrouwen	49,66 %	49,56 %	47,12 %	51,21 %	49,68 %	0,72 %
<i>Leeftijd</i>						
Aandeel 15-24 jarigen	18,09 %	18,26 %	14,31 %	28,48 %	17,47 %	2,51 %
Aandeel 25-34 jarigen	23,08 %	24,52 %	17,97 %	29,79 %	22,96 %	2,29 %
Aandeel 35-44 jarigen	23,55 %	23,46 %	19,00 %	30,10 %	23,49 %	1,68 %
Aandeel 45-54 jarigen	21,04 %	20,25 %	16,25 %	24,89 %	21,07 %	1,70 %
Aandeel 55-64 jarigen	14,23 %	13,51 %	8,31 %	18,25 %	14,19 %	1,86 %
<i>Burgerlijke staat*</i>						
Aandeel gehuwden	43,03 %	39,57 %	27,99 %	49,66 %	43,88 %	4,97 %
Aandeel ongehuwden	45,10 %	47,64 %	35,76 %	59,95 %	44,35 %	4,43 %
Aandeel gescheidenen	6,20 %	7,13 %	2,56 %	9,94 %	6,26 %	1,46 %
Aandeel verzuwden	5,67 %	5,66 %	2,74 %	7,91 %	5,63 %	0,97 %
<i>Etniciteit*</i>						
Aandeel niet-westerse allochtonen	10,41 %	15,76 %	1,77 %	31,93 %	9,36 %	6,34 %
Aandeel westerse allochtonen	10,01 %	10,51 %	4,03 %	31,92 %	9,20 %	4,45 %
Aandeel allochtonen	20,42 %	26,27 %	5,81 %	45,43 %	19,84 %	7,91 %
Aandeel autochtonen	79,58 %	73,73 %	54,57 %	94,19 %	80,16 %	7,91 %
<i>Rel. mutaties ult.2000 t.o.v. ult.1997</i>						
Abw-volume	-22,22 %	-21,98 %	-34,85 %	1,35 %	-23,13 %	7,05 %
Gecorrigeerd voor bevolkingsomvang	-24,23 %	-23,85 %	-37,55 %	-7,57 %	-25,16 %	6,78 %
<i>Abw-volume</i>						
Per 100 personen	3,65	5,05	0,89	9,99	3,30	1,85

* o.b.v. totale populatie, overige o.b.v. populatie 15-64 jarigen.

Bijlage C. De economische groei per Corop-gebied

In de onderstaande tabel is de economische groei voor alle Corop-gebieden voor de jaren 1996 t/m 2000 weergegeven. Daarnaast is ook de totale groei over de gehele periode berekend. Deze staat in de laatste kolom.

Corop-gebied	1996	1997	1998	1999	2000	1996 – 2000
Oost-Groningen	4,9	4,0	0,2	3,7	2,5	16,2
Delfzijl e.o.	7,2	3,0	-2,8	1,2	10,2	19,7
Overig Groningen	10,1	-3,1	0,0	-2,8	1,0	4,7
Noord-Friesland	1,6	2,5	7,1	-0,8	0,6	11,3
Zuidwest-Friesland	3,5	3,8	3,3	5,5	2,1	19,5
Zuidoost-Friesland	2,7	3,1	6,1	6,3	4,8	25,2
Noord-Drenthe	2,5	3,4	8,0	3,7	1,4	20,4
Zuidoost-Drenthe	-2,4	2,0	6,7	0,2	4,1	10,8
Zuidwest-Drenthe	3,9	5,4	-10,9	4,8	3,0	5,3
Noord-Overijssel	1,9	6,3	6,1	5,2	3,5	25,1
Zuidwest-Overijssel	2,2	1,5	2,5	4,3	1,9	13,0
Twente	2,8	1,6	2,2	3,7	4,2	15,3
Veluwe	3,3	5,3	3,8	4,0	2,3	20,1
Achterhoek	1,8	4,9	2,5	2,3	3,7	16,1
Arnhem / Nijmegen	1,8	1,8	4,7	3,5	3,5	16,2
Zuidwest-Gelderland	3,1	5,3	6,4	7,1	4,6	29,4
Utrecht	4,3	4,5	7,0	6,2	3,1	27,7
Kop van Noord-Holland	0,7	3,6	3,1	4,6	2,7	15,5
Alkmaar e.o.	3,0	3,0	4,0	3,2	4,0	18,4
IJmond	-0,4	8,3	-1,1	-1,0	1,6	7,3
Agglomeratie Haarlem	2,7	4,1	-1,2	0,7	-0,4	5,9
Zaanstreek	6,3	6,2	0,5	0,6	1,2	15,5
Groot-Amsterdam	4,2	5,1	5,8	4,6	3,9	25,9
Het Gooi en Vechtstreek	0,6	9,0	3,2	6,0	3,8	24,5
Aggl. Leiden en Bollenstreek	1,8	2,3	2,2	5,2	1,8	14,0
Aggl. 's Gravenhage	2,0	4,8	5,1	4,5	4,1	22,2
Delft en Westland	1,4	5,8	3,7	4,2	2,6	18,9
Oost-Zuid-Holland	2,8	4,8	4,8	4,9	3,1	22,1
Groot-Rijnmond	1,7	4,2	2,1	3,3	3,0	15,1
Zuidoost-Zuid-Holland	5,8	5,6	4,6	3,0	3,6	24,7
Zeeuwsch-Vlaanderen	0,2	-0,2	2,9	2,1	5,2	10,5
Overig Zeeland	-0,9	1,0	3,5	3,3	2,7	9,9
West-Noord-Brabant	4,0	1,9	2,6	3,8	3,5	16,8
Midden-Noord-Brabant	3,0	-0,2	3,8	3,2	3,9	14,4
Noordoost-Noord-Brabant	2,1	2,6	10,1	5,2	5,2	27,6
Zuidoost-Noord-Brabant	4,1	2,3	5,4	5,2	6,1	25,3
Noord-Limburg	1,9	0,7	5,2	2,1	4,9	15,6
Midden-Limburg	2,6	2,5	3,6	5,6	2,9	18,4
Zuid-Limburg	-0,3	8,4	5,7	5,4	2,7	23,7
Flevoland	1,4	7,9	5,9	8,5	6,7	34,1

Bijlage D. Modelleren van paneldata

In de econometrie wordt vaak gebruikgemaakt van datasets die tijdreeksen en crosssecties combineren. Deze gegevens worden wel paneldata genoemd. Zulke datasets leveren een waardevolle bron van informatie betreffende de economie. In deze bijlage wordt dieper ingegaan op de modellering van dergelijke datasets. Aan de orde komen het schatten van de modellen, simultaneïteit en selectiviteit.

Schatten

De basis voor deze uiteenzetting is de volgende relatie:

$$y_{it} = \mathbf{a}_i + \mathbf{b}' x_{it} + \mathbf{e}_{it}$$

Hierbij geldt dat x_{it} de verklarende variabelen bevat (geen constante term). Het individuele effect van crosssectie i is a_i en is constant in de tijd.

Er zijn drie methoden om de coëfficiënten te schatten, te weten:

1. Pooled OLS
2. Fixed effects (within-groups) estimators
3. Random effects

Pooled OLS

De eenvoudigste schatter voor panel datasets is pooled OLS. Hierbij wordt de panelstructuur genegeerd. Het model kan als volgt worden weergegeven:

$$y_{it} = \mathbf{a} + \mathbf{b}' x_{it} + \mathbf{e}_{it}$$

Hierbij geldt dat a een constante is, die gelijk is voor alle crosssecties (en uiteraard ook in de tijd).

Het bovenstaande model heeft als probleem dat er sprake kan zijn van een afwijking in de geschatte coëfficiënten door niet-waargenomen heterogeniteit tussen individuen. Het effect van relatief constante variabelen zal ongeveer gelijk zijn aan het effect van een gemeentespecifieke constante die wel varieert tussen gemeenten, maar constant is in de tijd. Als er zo'n gemeentespecifieke constante is en deze wordt niet opgenomen in het model, dan leidt dat tot een bias door heterogeniteit. Hierdoor kunnen de kleinste kwadraten schatters volledig afwijken van wat ze zijn in het "werkelijke" model.

Longitudinale data maken het mogelijk om te corrigeren voor het effect van elke combinatie van niet-opgenomen variabelen die ongeveer constant zijn over de onderzoeksperiode. Dit gebeurt door zulke tijdsconstante variabelen te 'simuleren' door individuspecifieke constanten a_i . Het model wordt dan:

$$y_{it} = \mathbf{a}_i + \mathbf{b}' x_{it} + \mathbf{e}_{it}$$

Er zijn nu twee mogelijke benaderingen om het model te schatten: fixed effects en random effects. Deze methoden zullen hieronder worden besproken.

Fixed effects

De a_i worden behandeld als constanten, zoals de coëfficiënten a_i in het volgende equivalente model.

$$y_{it} = \mathbf{a}_i d_{1it} + \mathbf{a}_2 d_{2it} + \dots + \mathbf{b}' x_{it} + \mathbf{e}_{it}$$

Hierbij is d_{jit} een dummy-variabele die de waarde 1 aanneemt wanneer $i=j$ en 0 anders. Voor elke crosssectie is er een dummy. Om perfecte collineariteit te voorkomen is er geen constante meer in het model opgenomen. Dit model wordt overigens vaak het LSDV (Least Squares with Dummy Variables) genoemd.

In plaats van door het schatten van deze vergelijking is het ook mogelijk de schatters voor β , b_{LSDV} , te verkrijgen door kleinste kwadraten toe te passen op een regressie van $(y_{it}-y_i)$ op $(x_{it}-x_i)$ zonder constante term. Hierbij is y_i het gemiddelde van y voor individu i en x_i de vector van gemiddelden van de verklarende variabelen voor individu i . Het bovenstaande model is dus gelijk aan een OLS schatting gebruikmakend van alle variabelen in afwijking van de gemiddelden per individu. Deze schatting wordt ook wel de within schatting genoemd. De individuspecifieke constanten kunnen overigens als volgt worden bepaald:

$$\mathbf{a}_i = y_i - b_{LSDV}' x_i$$

Met behulp van de volgende F-test kan de hypothese getoetst worden of alle individuspecifieke constante termen gelijk zijn.

$$F(n-1, nT-n-K) = \frac{(R_u^2 - R_p^2) / (n-1)}{(1 - R_u^2) / (nT-n-K)}$$

Hierbij staat u voor het model met de individuspecifieke constanten en p voor het model met alleen één constante term. K is het aantal verklarende variabelen in x , n het aantal individuen en T het aantal jaren¹⁷.

Het is overigens ook mogelijk om de coëfficiënten te schatten door alleen gebruik te maken van de gemiddelden per individu. De resulterende schatter wordt de between schatter genoemd.

Random effects

Bij de tweede methode, random effects, worden de individuspecifieke componenten niet behandeld als constanten, maar als stochasten van hetzelfde type als e_{it} . Om dit te benadrukken, worden deze componenten weergegeven met u_i (i.p.v. a_i). De component u_i is in dit geval dus een (random) storingsterm voor individu i en is constant in de tijd.

¹⁷ In ons geval wordt deze hypothese verworpen bij een significantieniveau van 1 procent (o.b.v. model 6).

Het random effects model luidt:

$$y_{it} = \mathbf{a} + \mathbf{b}' x_{it} + u_i + \mathbf{e}_{it}$$

Bij dit model worden een aantal aannamen gemaakt. Die zorgen ervoor dat de variantie-covariantie matrix van de samengestelde term ($u_i + \mathbf{e}_{it}$) niet scalair is, zoals wordt aangenomen bij een kleinste kwadraten schatting. Daarom wordt dit model geschat met GLS (Generalized Least Squares).

Fixed effects of random effects?

Als er geen correlatie is tussen de individuele effecten en de verklarende variabelen zijn zowel de fixed effects schatter als de random effects schatter consistent, maar alleen de random effects schatter is efficiënt. Als er wel sprake is van correlatie tussen de individuele effecten en de verklarende variabelen is de random effects schatter inconsistent. Fixed effects levert dan wel een consistente en efficiënte schatter. Dit is voor velen aanleiding om fixed effects schatters te gebruiken, omdat het meestal niet waarschijnlijk is dat de individuele effecten onafhankelijk zijn van de exogenen. Een ander belangrijk punt hierbij is dat Mundlak (1978) heeft aangetoond dat een grote groep random-effects specificaties dezelfde schattingen geeft voor de coëfficiënten van de exogenen dan de fixed-effects schatter.

Simultaniteit

Simultaniteit treedt op als de endogene variabele verklarend is voor één of meer exogene variabelen. Simultaniteit leidt in het algemeen tot vertekening van de schattingen van de invloed van de exogene op de endogene variabele. Als de veronderstelde exogene en endogenen variabelen elkaar wederzijds beïnvloeden is met één vergelijking niet goed de invloed van de één op de ander te bepalen. Toevoegen van een vergelijking met een aantal andere variabelen is hiervoor de meest ideale oplossing. Echter veelal lukt dit niet, omdat de databeschikbaarheid beperkt is of omdat geen zinvolle tweede vergelijking af te leiden is.

Ook bij effectmeting van Abw-beleid speelt het simultaniteitsprobleem. Meer Abw leidt tot meer beleid en we willen juist onderzoeken of meer beleid leidt tot minder Abw. De relatie tussen Abw-volume en beleid is wederzijds. In ons model is de problematiek omzeild door beleidsintensiteit als verklarende variabele te gebruiken in plaats van de beleidsinspanning zelf. Het idee hierbij is dat meer Abw wel leidt tot meer beleid, maar niet per definitie leidt tot een grotere beleidsintensiteit.

Selectiviteit

Selectiviteit is het probleem dat de effectmeting van de beleidsinstrumenten vertekend kan worden doordat de beleidsinspanningen samenhangen met kenmerken van de doelpopulatie. Stel dat de beleidsintensiteit groter is naarmate populaties moeilijker zijn (grotere afstand tot de arbeidsmarkt). In dat geval zou een negatieve samenhang tussen beleidsintensiteit en ontwikkeling Abw-volume gevonden kunnen worden. In onze aanpak is hiermee rekening gehouden, omdat gecorrigeerd wordt (voorzover nodig) voor populatieverschillen tussen gemeenten. Daarnaast zal ook het gemeentespecifiek effect corrigeren voor eventuele selectiviteitseffecten.

Bijlage E. Uitkomsten in termen van logaritmen

De in dit document gepresenteerde modellen zijn ook geschat met verandering van logs i.p.v. relatieve mutaties. De uitkomsten van deze schattingen staan in onderstaande tabel. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met de in de hoofdtekst gepresenteerde uitkomsten.

Variabele	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Aantal gesubsidieerde banen	-1,080351 (-3,20)	-1,081116 (-3,18)	-0,969339 (-2,75)	-1,099320 (-3,29)	-0,998179 (-2,82)	-1,011696 (-2,98)
Aantal deelnemers scholing	-0,108443 (-1,51)	-0,106971 (-1,51)	-0,122620 (-1,69)	-0,104346 (-1,57)	-0,126678 (-1,87)	-0,130506 (-1,97)
Subsidie kinderopvang (euro's)	0,000008 (0,07)	0,000011 (0,10)	0,000041 (0,40)	-0,000009 (-0,08)	0,000024 (0,24)	
Boeten (euro's)	-0,001204 (-0,59)	-0,001123 (-0,54)	-0,002267 (-1,18)	-0,000184 (-0,09)	-0,001641 (-0,90)	
Groei Corop -/- macro	-0,005948 (-2,27)		-0,005896 (-2,19)	-0,007172 (-2,33)	-0,006615 (-2,42)	-0,006570 (-2,48)
Groei macro	-0,037825 (-2,82)		-0,031326 (-2,19)	-0,020812 (-1,36)	-0,029846 (-2,16)	-0,026822 (-2,67)
Coropgroei		-0,005973 (-2,21)				
Dummy 1998		-0,020748 (-2,36)				
Dummy 2000		0,006615 (0,85)				
Dlog (bevolking 15-64)	0,885468 (2,73)	0,893803 (2,74)	0,720342 (2,18)	0,848964 (2,20)	0,941265 (2,58)	0,959178 (2,71)
Log (omvang bevolking 15-64)			0,540204 (2,09)		0,524423 (2,00)	0,456970 (1,87)
Dlog (aandeel vrouwen 15-19)				-0,550765 (-2,27)	-0,374578 (-2,01)	-0,385553 (-2,08)
Dlog (aandeel allochtonen)				0,193813 (0,59)		
Dlog (aandeel gescheidenen)				-0,242398 (-1,21)		
Dlog (aandeel ongehuwden)				0,258495 (0,18)		
Dlog (aandeel vrouwen)				4,764344 (2,16)	3,562579 (1,82)	3,816304 (1,99)
Dlog (aandeel jongeren 15-24)				0,286575 (0,72)		
Dlog (aandeel ouderen 55-64)				-0,256119 (-0,65)		
Gecorr. R ²	0,303	0,295	0,310	0,292	0,321	0,333

$$Dlog(x_t) = \log(x_t) - \log(x_{t-1})$$

Schattingen van de afzonderlijke gemeentespecifieke effecten worden hier uit oogpunt van leesbaarheid niet gepresenteerd.